МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Фізичний факультет
Кафедра фізики металів

Затверджено

на засіданні кафедри фізики металів
фізичного факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(протокол № 7 від 26 червня 2023 року)

Завідувач кафедри проф. Степан МУДРИЙ

Силабус
з навчальної дисципліни «Молекулярна фізика»,
що викладається в межах
ОПП «*Комп'ютерні технології в прикладній фізиці*»,
ОПП *«Нанофізика та наноматеріали»*
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
для здобувачів з спеціальності 105 Прикладна фізика та наноматеріали

Львів 2023

Назва дисципліни	Молекулярна фізика
Адреса викладання дисципліни	вул. Кирила і Мефодія 8, 79005, м. Львів
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Фізичний факультет, кафедра фізики металів
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	Галузь знань – 10 Природничі науки Спеціальність – 105 Прикладна фізика та наноматеріали
Викладачі дисципліни	Лектор – Якібчук Петро Миколайович, професор кафедри фізики металів, доктор фізико-математичних наук. Практичні заняття проводять: Королишин Андрій Володимирович, доцент кафедри фізики металів, кандидат фізико-математичних наук; Присяжнюк Віктор Іванович, асистент кафедри фізики металів.
Контактна інформація викладачів	petro.yakibchuk@lnu.edu.ua andry.korolyshyn@lnu.edu.ua viktor.prysyazhnyuk@lnu.edu.ua
Консультації по дисципліні відбуваються	Консультації в день проведення лекцій та практичних занять (за попередньою домовленістю). Також можливі он-лайн консультації через електронну пошту та он-лайн засобами Microsoft Teams.
Сторінка дисципліни	https://physics.lnu.edu.ua/course/molekulyarna-fizyka-prykladna-fizyka-nanomaterialy
Інформація про дисципліну	«Молекулярна фізика» є нормативною навчальною дисципліною зі спеціальності 105 «Прикладна фізика та наноматеріали» –для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, яка викладається в 2 семестрі в обсязі 9,5 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Коротка анотація дисципліни	Курс розроблено таким чином, щоб надати учасникам відповідні теоретичні знання, уміння, навички, загальні та фахові компетентності для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі молекулярної фізики. Тому у курсі представлені відповідні теоретичні дані та передбачене розв'язання практичних задач.
Мета та цілі дисципліни	Метою є одержання студентами знань з розділу "Молекулярна фізика" загального курсу фізики, вивчення фізичних властивостей речовин (газів, рідин, твердих тіл) залежно від їхньої внутрішньої будови та зовнішніх впливів (тиску, температури, електричних та магнітних полів). Завданням курсу є формування в студентів знань та умінь, необхідних для розуміння явищ перенесення (дифузія, теплопровідність, внутрішнє тертя) у різних агрегатних станах речовин за їхньою молекулярною будовою та характером молекулярного руху; процесів фазових переходів (кристалізація і плавлення, випаровування і конденсація), критичний стан речовини, поверхневі явища на межі розділу. Здобуті знання з молекулярної фізики створюють фундамент для більш глибокого засвоєння матеріалів інших розділів фізики на атомно-молекулярному рівні. Навчити студентів самостійно виконувати розрахунки, необхідні для розв'язування задач молекулярної фізики та термодинаміки.
Література для вивчення дисципліни	**Базова:** 1. Якібчук П.М. Молекулярна фізика. Підручник. / П.Якібчук, М.Клим – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. –584 с. 2. Клим М.М. Молекулярна фізика. Підручник. / М.Клим, П.Якібчук – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003, -546с. 3. Дутчак Я.Й. Молекулярна фізика./ Я.Дутчак, П.М.Якібчук. – Київ:

	НМК ВО, 1991, -340с. 4. Клим М.М. Збірник задач з молекулярної фізики. Навчальний посібник. / М.Клим, П.Якібчук – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. –242с. 5. Клим М.М. Збірник задач з молекулярної фізики. Навч. посібник. / М Клим, М.Комарницький, С.Мудрий – Київ: УМК ВО, 1990.-172с. 6. Гаркуша І.П. Загальний курс фізики. Збірник задач: навч. посіб./ І. Гаркуша, І. Горбачук [та ін.]; за ред. І. Гаркуші. – Київ: В-во "Техніка", 2003. – 560 с. **Допоміжна:** 1. Воловик П.М. Курс фізики для університетів: навч. посіб. / П.М. Воловик – К. : Ірпінь, Перун, 2005. – 864 с. 2. Прокопів В.В. Конспекти лекцій з молекулярної фізики. Навчальний посібник / В. В. Прокопів. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. – 76 с. **Інформаційні ресурси:** 1. http://www.nbuv.gov.ua/ – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. 2. http://www.lsl.lviv.ua/ - Львівська національна наукова Бібліотека України імені В. Стефаника 3. https://lnulibrary.lviv.ua/ - Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка
Тривалість курсу	Один семестр
Обсяг курсу	285 годин, з яких 112 годин аудиторних занять (з них 48 годин лекцій, 64 години практичних занять) та 173 годин самостійної роботи
Очікувані результати навчання	**Загальні компетентності (ЗК):** ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 9. Здатність працювати автономно. **Спеціальні (фахові) компетентності (СК):** СК 5. Здатність до постійного розвитку компетентностей у сфері прикладної фізики, інженерії та комп'ютерних технологій. СК 7. Здатність використовувати методи і засоби теоретичного дослідження та математичного моделювання в професійній діяльності. **Програмні результати навчання:** ПРН 01. Знати і розуміти сучасну фізику на рівні, достатньому для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем прикладної фізики. ПРН 02. Застосовувати сучасні математичні методи для побудови й аналізу математичних моделей фізичних процесів. ПРН 03. Застосовувати ефективні технології, інструменти та методи експериментального дослідження властивостей речовин і матеріалів, включаючи наноматеріали, під час розв'язання практичних проблем прикладної фізики. ПРН 12. Розуміти закономірності розвитку прикладної фізики, її місце в розвитку техніки, технологій і суспільства, у тому числі в розв'язанні екологічних проблем. В результаті вивчення даного курсу студенти повинні **знати:** 1. основні ідеї, поняття та закони молекулярної фізики та термодинаміки, межі їхнього застосування, 2. закони ідеальних газів; перший і другий принцип термодинаміки;

	основи молекулярно-кінетичної теорії речовин; основні положення статистичної фізики; процеси переносу; реальні гази; основи фізики поверхневих явищ; фази і фазові перетворення; основи фізики розчинів; елементи симетрії і будова кристалів; 3. основні фізичні величини, які характеризують стан речовини, одиниці їхнього вимірювання; фундаментальні поняття; 4. головні технічні проблеми, пов'язані з використанням теплових явищ. **вміти:** 1. застосовувати вивчені закони і принципи для розв'язування задач з молекулярної фізики та термодинаміки; 2. застосовувати здобуті знання на практиці, зокрема під час фізичного експерименту; 3. пояснювати теплові процеси та явища, які використовуються у техніці та побуті; 4. визначати принципи дії та область застосування фізичних методів та приладів, робота яких ґрунтується на теплових явищах.
Ключові слова	Ідеальний газ, термодинаміка, тиск, температура, політропний процес, розподіл Максвела, розподіл Больцмана, реальний газ, рідини, тверді тіла, фазові переходи.
Формат курсу	Очний
	Проведення лекцій, практичних занять та консультації для кращого розуміння тем
Теми	Наведено у таблиці 1
Підсумковий контроль, форма	іспит в кінці 2-го семестру усно-письмовий (комбінований)
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти повинні знати основні закони та поняття з курсів загальної фізики, механіки; вміти застосовувати набуті раніше знання з курсу математичного аналізу, володіти навиками розв'язку алгебраїчних, побудови та аналізу графічних залежностей.
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Використовуються такі методи навчання: а) *словесні* – лекція, пояснення, бесіда, інструктаж (вступний та поточний) під час виконання лабораторних робіт; б) *наочні* – ілюстрування лекційного матеріалу таблицями, схемами та графіками; в) *практичні* – виконання практичних робіт, що передбачає організацію навчальної роботи для отримання нових знань, перевірки певних наукових гіпотез на рівні досліджень, узагальнень та аналізу та формування вмінь і навичок інтерпретації результатів досліджень різноманітних об'єктів. Презентації, лекції, розв'язування задач.
Необхідне обладнання	Персональний комп'ютер, операційні системи (Windows, Linux), загальновживані комп'ютерні програми, проектор та екран, демонстраційне обладнання.
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Поточний контроль: – робота на практичних заняттях під час семестру: максимальна кількість балів — **10** відповідно до такої шкали: 9–10 — активна участь у 13–16 заняттях; 7–8 — активна участь у 9–12 заняттях; 4–6 — активна участь у 5–8 заняттях; 1–3 — активна участь у 1–4 заняттях; 0 — жодної активної участі на практичних заняттях.

	– дві контрольні роботи по практичних заняттях (2 роботи по 10 балів – максимальна кількість балів **20**) 10 — задача розв'язана повністю правильно. Більш високим рівнем вважається розв'язання за власним оригінальним способом; 6–9 — розв'язок задачі неповний, не отримано кінцевого результату, наявні незначні помилки математичного характеру; 1–5 — рівень розв'язку задачі дуже низький, або ж низький; 0 — студент повністю неправильно розв'язав задачу, або ж зовсім не розв'язав її. – колоквіум по теоретичному матеріалу в середині семестру (максимальна кількість балів **10**). Слід дати розгорнуту відповідь на теоретичні запитання, що оцінюється відповідно до такої шкали: 9–10 — студент повністю володіє матеріалом, допускаються деякі несуттєві неточності формулювань і незначні математичні помилки; 5–8 — рівень володіння матеріалом достатній, наявність незначних помилок у фізичному тлумаченні відповіді, наявні математичні помилки; 1–4 — рівень володіння матеріалом частковий, продемонстровано базовий рівень фізичного викладу відповіді на запитання; 0 — відповідь відсутня або повністю неправильна. Разом за семестр **50** балів. **Додаткові бали** можна отримати за результатами неформального та/або інформального навчання по тематиці даного курсу. Визнання та зарахування результатів такого навчання відбувається у відповідності до наданих документів про неформальне та/або інформальне навчання. У разі відсутності студента під час проведення контрольних замірів з поважних причин йому надається право на відпрацювання. У всіх інших випадках відсутність здобувача автоматично зараховується йому як незадовільна оцінка (0 балів) за відповідний контрольний замір та/або колоквіум. Незадовільну оцінку студент має право перескласти. Додатковий термін перездачі призначає викладач. **Іспит**, на який виноситься: – 2 теоретичні питання по 20 балів кожне і оцінюються відповідно до такої шкали: 16–20 — студент повністю володіє матеріалом, допускаються деякі несуттєві неточності формулювань і незначні математичні помилки; 11–15 — рівень володіння матеріалом достатній, наявність незначних помилок у фізичному тлумаченні відповіді, наявні математичні помилки; 5–10 — рівень володіння матеріалом частковий, продемонстровано середній рівень фізичного викладу відповіді на запитання; 1–4 — студент майже не володіє матеріалом; 0 — відповідь відсутня; – одна задача в 10 балів, критерії оцінювання якої такі ж, як і на контрольних замірах з практичних занять. Разом 50 балів. Підсумкова максимальна кількість балів 100. **Академічна доброчесність** здобувачами вищої освіти передбачає самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання. Списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади

	можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій чи усній роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів обману. **Відвідання занять** є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків, визначених для виконання усіх видів робіт, передбачених курсом. **Література**. Усю література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надано викладачами виключно в освітніх цілях без права її передавання третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих. **Політика виставлення балів**. Враховуються бали, набрані на практичних та поточному тестуванні. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час заняття; недопустимість пропусків та запізнень на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях, не пов'язаних із навчанням; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін. **Жодні форми академічної недоброчесності не толеруються.**
Питання до екзамену	1. Предмет молекулярної фізики. Модель матеріального тіла. Методи вивчення макроскопічних систем. Маси атомів і молекул. Кількість речовини. 2. Модель ідеального газу. Основне рівняння кінетичної теорії газів. Рівняння стану ідеального газу. Закони ідеального газу. 3. Вимірювання температури. Термометричне тіло і термометрична величина. Термометри. Емпіричні шкали температур. 4. Число ступенів вільності. Теорема про розподіл енергії за ступенями вільності молекул. Внутрішня енергія. 5. Перше начало термодинаміки. Внутрішня енергія. Робота. Теплота. Перше начало термодинаміки. Термодинамічна система. Термодинамічні параметри стану системи. Класифікація термодинамічних параметрів. 6. Теплоємність. Теплоємність за сталого об'єму. Теплоємність за сталого тиску для ідеального газу. Якісне пояснення залежності теплоємності молекулярного водню від температури. 7. Політропний процес. Рівняння політропи. Робота при політропному процесі. 8. Адіабатичний процес. Рівняння Пуассона. 9. Друге начало термодинаміки. Формулювання Томсона другого начала термодинаміки. Формулювання Клазіуса. 10. Формулювання другого начала термодинаміки з допомогою ентропії. Фізичний зміст ентропії. 11. Теплова машина. Холодильна машина. Колові процеси (цикли). Робота циклу. Коефіцієнт корисної дії циклу. 12. Цикл Карно. Коефіцієнт корисної дії циклу Карно. Теорема Карно. 13. Нерівність Клаузіуса. Визначення ентропії ідеального газу. Обчислення зміни ентропії в процесах ідеального газу. 14. Ентропія і термодинамічна імовірність. Формула Больцмана. Статистичний характер другого начала термодинаміки. 15. Трете начало термодинаміки. Теплова теорема Нернста. Постулат Планка. Формулювання третього начала термодинаміки. 16. Розподіл молекул ідеального газу за швидкостями. (розподіл

	Максвела). Характерні швидкості розподілу Максвелла. Експериментальна перевірка розподілу Максвелла. 17. Частота ударів молекул об стінку. Розподіл молекул за кінетичною енергією. 18. Розподіл Больцмана. Експериментальна перевірка розподілу Больцмана. 19. Співвідношення між розподілами Максвелла і Больцмана. Розподіл Максвелла-Больцмана. 20. Броунівський рух. Розрахунок руху, броунівської частинки. Обертовий Броунівський рух. Експериментальне визначення сталої Больцмана. Досліди Перрена. 21. Кінематичні характеристики молекулярного руху. Зіткнення молекул. Частота зіткнень. Середня довжина вільного пробігу. Газокінетичний діаметр молекул. Поперечний переріз. 22. Процеси перенесення в газах. Зв'язок між коефіцієнтами процесів перенесення в газах. 23. Дифузія в газі. Коефіцієнт самодифузії. Закон Фіка. 24. Теплопровідність в газі. Коефіцієнт теплопровідності. 25. В'язкість газів. Коефіцієнт динамічної в'язкості. 26. Реальні гази. Відхилення властивостей газів від ідеальності. Сили міжмолекулярної взаємодії в реальних газах. Рівняння Ван-дер-Ваальса. Фізичний зміст сталих "а" і "в" в рівнянні Ван-дер-Ваальса. 27. Область двофазних станів. Критичний стан речовини. Критична опалесценція. 28. Зведене рівняння Ван-дер-Ваальса. 29. Ізотерми реального газу. Перехід з газоподібного в рідкий. Експериментальні ізотерми. 30. Внутрішня енергія реального газу. 31. Явище Джоуля-Томсона. Фізичний зміст явища. 32. Диференціальний та інтегральний ефект Джоуля-Томсона. Температура інверсії. 33. Рідини. Молекулярно-кінетична характеристика рідкого стану. Ближній порядок в рідинах. 34. В'язкість рідин. Температурна залежність коефіцієнту динамічної в'язкості рідин. 35. Дифузія в рідинах. 36. Поверхневий натяг рідин. Вільна поверхнева енергія. Коефіцієнт поверхневого натягу. 37. Змочування і незмочування. Кривизна поверхні і додатковий тиск. Формула Лапласа. Капілярні явища. 38. Рідкі розчини. Їх характеристики. Розчинність. Теплота розчинення. Ідеальні розчини. 39. Осмотичний тиск. Механізм його виникнення. Закономірності осмотичного тиску. Закон Вант-Гоффа. 40. Закон Рауля. Закон Генрі. 41. Симетрія кристалів. Кристалографічні системи. Кристалічна гратка. Реальні кристали. Дефекти в кристалах. Дислокації. 42. Теплоємність твердих тіл. Правило Дюлонга і Пті. Квантові теорії теплоємності твердих тіл. 43. Фазові переходи. Типи фазових переходів. Фазові переходи I і II роду. Кількісний опис фазових переходів I роду. 44. Рівняння Клапейрона-Клаузіуса. Фазові діаграми.
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

Таблиця 1

Схема курсу «Молекулярна фізика»

Тижні	Тема занять	Форма діяльності та обсяг годин	Література ресурси в інтернеті	Термін виконання
1.	**Тема 1. Предмет та методи молекулярної фізики.** Вступ. Предмет молекулярної фізики. Модель матеріального тіла. Маси атомів і молекул. Кількість речовини. Агрегатні стани речовини. Модель ідеального газу. Динамічний, статистичний і термодинамічний методи опису речовини.	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень
2.	**Тема 2. Тиск і температура. Основне рівняння кінетичної теорії газів.** Тиск і температура. Основне рівняння кінетичної теорії газів. Рівняння стану ідеальних газів. Закон Бойля-Маріотта. Закон Гей-Люссака. Закон Шарля. Закон Дальтона. Закон Авогадро. Вимірювання температури. Термометричне тіло і термометрична величина. Термометри. Емпіричні шкали температур. Абсолютна термодинамічна шкала температур. Середня кінетична енергія та температура.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 11 год.	Б:1, 2, Д: 2	1 тиждень
3.	**Тема 3. Перший закон термодинаміки.** Задачі термодинаміки. Термодинамічна система. Термодинамічні параметри стану системи. Класифікація термодинамічних параметрів. Термічне рівняння стану. Число ступенів вільності. Теорема про розподіл енергії за ступенями вільності. Внутрішня енергія. Функції стану і повні диференціали. Робота. Теплота. Перший закон термодинаміки.	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 11 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень
4.	**Тема 4. Теплоємність ідеального газу.** Теплоємність. Теплоємність при постійному об'ємі. Теплоємність при постійному тиску для ідеального газу. Якісне пояснення залежності теплоємності молекулярного водню від температури.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 11 год.	Б:1, 2 Д: 1	1 тиждень
5.	**Тема 5. Політропний процес.** Політропний процес. Рівняння політропи. Адіабатний процес. Рівняння Пуассона. Ізопроцеси в ідеальних газах. Робота при політропному процесі.	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 12 год.	Б:1, 3 Д: 2	1 тиждень
6.	**Тема 6. Другий закон термодинаміки.** Другий закон термодинаміки. Формулювання Томсона другого закону термодинаміки. Формулювання Клаузіуса. Еквівалентність формулювань Томсона і Клаузіуса. Теплова машина. Холодильна машина. Коефіцієнти корисної дії теплової і холодильної машини. Циклічні процеси. Робота циклу. Коефіцієнт корисної дії. Цикл Карно. Коефіцієнт корисної дії циклу Карно. Теореми Карно. Абсолютна термодинамічна шкала температур.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 12 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень
7.	**Тема 7. Третій закон термодинаміки.** Нерівність Клаузіуса. Визначення ентропії ідеального газу. Обчислення зміни ентропії в	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 12 год.	Б:2, 3 Д:1,2	1 тиждень

	процесах ідеального газу. Формулювання другого закону термодинаміки з допомогою ентропії. Фізичний зміст ентропії. Ентропія і термодинамічна імовірність. Формула Больцмана. Статистичний характер другого закону термодинаміки. Третій закон термодинаміки. Теплова теорема Нернста. Постулат Планка. Формулювання третього закону термодинаміки. Властивості речовин при температурі 0К.			
8.	**Тема 8. Розподіл Максвела.** Розподіл Максвела. Розподіл молекул за швидкостями. Середня кінетична енергія молекул. Виведення розподілу Максвела. Характерні швидкості розподілу Максвела. Дослід Штерна. Принцип детальної рівноваги. Експериментальна перевірка розподілу Максвела. Частота ударів молекул об стінку. Розподіл молекул за кінетичною енергією. Середнє число частинок в об'ємі. Флуктуації. Відносна величина флуктуації. Досліди Сведберга.	Лекції – 2 год. колоквіум – 2 год. практ. заняття – 2 год. контрольна роб. – 2 год. самост. робота – 12 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень
9.	**Тема 9. Розподіл Больцмана.** Розподіл Больцмана. Незалежність температури від зовнішнього потенціального поля. Виведення розподілу Больцмана. Експериментальна перевірка розподілу Больцмана. Зміна атмосферного тиску з висотою. Барометрична формула. Атмосфера планет. Співвідношення між розподілами Максвелла і Больцмана. Розподіл Максвелла-Больцмана.	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 12 год.	Б:1, 2 Д:1,2	1 тиждень
10.	**Тема 10. Броунівський рух.** Броунівський рух. Розрахунок руху броунівської частинки. Обертовий броунівський рух. Експериментальне визначення сталої Больцмана. Досліди Перрена.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень
11.	**Тема 11. Кінематичні характеристики молекулярного руху.** Кінематичні характеристики молекулярного руху. Газокінетичний діаметр молекул. Поперечний переріз. Середня довжина вільного пробігу. Частота зіткнень. Експериментальне визначення поперечного перерізу зіткнень. Вакуум. Методи отримання та вимірювання вакууму.	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:1, 2 Д:1,2	1 тиждень
12.	**Тема 12. Процеси переносу в газах.** Процеси переносу в газах. Дифузія. Коефіцієнт самодифузії. Стаціонарна дифузія. Нестаціонарна дифузія. Закон Фіка. Взаємна дифузія в газовій суміші. Теплопровідність. Коефіцієнт теплопровідності. Стаціонарна і нестаціонарна теплопровідність. Час релаксації для температури. В'язкість газів. Коефіцієнт динамічної в'язкості. Зв'язок між коефіцієнтами процесів переносу в газах.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:2, 3 Д:1,2	1 тиждень
13.	**Тема 13. Реальні гази.** Відхилення властивостей газів від ідеальності. Ізотерми Амага. Температура Бойля. Сили	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень

	міжмолекулярної взаємодії в реальних газах. Потенціал міжмолекулярної взаємодії. Рівняння Ван-дер-Ваальса. Фізичний зміст сталих “а” і “в” в рівняння Ван-дер-Ваальса. Ізотерми реального газу. Метастабільні стани. Перехід з газоподібного стану в рідкий. Експериментальні ізотерми. Область двофазних станів. Насичена пара. Правило важеля. Критичний стан речовини. Критична опалесценція. Зведене рівняння Ван-дер-Ваальса. Внутрішня енергія реального газу. Теплоємності $C`_V$ і $C`_p$ реальних газів. Рівняння політропи реального газу.			
14.	**Тема 14. Явище Джоуля-Томсона.** Фізичний зміст явища. Диференціальний та інтегральний ефект Джоуля-Томсона. Температура інверсії. Зрідження газів. Методи охолодження газів. Магнітний метод отримання низьких температур.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:1, 2 Д:1,2	1 тиждень
15.	**Тема 15. Рідини.** Ближній порядок в рідинах. Молекулярно-кінетична характеристика рідкого стану. В’язкість рідин. Температурна залежність коефіцієнту динамічної в’язкості рідин. Дифузія в рідинах. Поверхневий натяг рідин. Вільна поверхнева енергія. Коефіцієнт поверхневого натягу. Умова рівноваги на межі двох рідин і на межі рідина-тверде тіло. Змочування і незмочування. Кривизна поверхні і додатковий тиск. Формула Лапласа. Капілярні явища. Випаровування та кипіння рідин. Теплота випаровування. Тиск насиченої пари поблизу викривленої поверхні рідини. Перегріта рідина. Бульбашкова камера. Переохолоджена пара. Камера Вільсона. Рідкі розчини. Їх кількісні характеристики. Розчинність. Теплота розчинення. Ідеальні розчини. Закон Рауля. Закон Генрі. Осмотичний тиск. Механізм його виникнення. Закономірності ос-мотичного тиску. Закон Вант-Гоффа.	Лекції – 2 год. практ. заняття – 4 год. самост. робота – 10 год.	Б:1, 2, 3 Д:1,2	1 тиждень
16.	**Тема 16. Тверді тіла.** Класифікація твердих тіл. Кристалічні та аморфні тіла. Симетрія кристалів. Елементи симетрії. Кристалографічні системи. Кристалічна гратка. Індекси атомних площин і кристалографічних напрямків. Реальні кристали. Дефекти в кристалах. Дислокації. Механічні властивості твердих тіл. Пружня деформація. Закон Гука. Види пружньої деформації. Коефіцієнт Пуассона. Зв’язок між модулями пружності. Пластична деформація. Текучість. Механізм пластичної деформації. Фазові переходи. Типи фазових переходів. Фазові переходи І і ІІ роду. Кількісний опис фазових переходів І роду. Рівняння Клапейрона-Клаузіуса. Поліморфні перетворення. Фазові діаграми.	Лекції – 4 год. практ. заняття – 2 год. контрольна роб. – 2 год самост. робота –10 год.	Б:1, 2 Д:1,2	1 тиждень